

Zaragoza

Ciclonudistas

'De fiets is het enige vervoermiddel dat ik in overeenstemming acht met de menselijke waardigheid', een uitspraak van de Hongaarse schrijver György Konrad, die door liefhebbers van het fietsen in Zaragoza ter harte wordt genomen. Fietsen was tot een aantal jaren geleden niet zo populair in Spanje, maar her en der zie je in steden fietspaden verschijnen in combinatie met een 'witte fietsen-plan', zoals ooit gelanceerd in de jaren zeventig in Amsterdam, dat daar jammerlijk mislukte. Sinds het jaar 2001 is het de fietsers in Zaragoza menens. Zij eisen hun deel van de straat op en deden dat toen voor het eerst met een demonstratieve tocht van enkele tientallen naaktfietsers: de *ciclonudistas*. Het initiatief wordt elk jaar herhaald en vindt nu navolging in tientallen andere steden over de hele wereld, ook in Amsterdam, onder het motto: 'Naakt voor het verkeer! Gerechtigheid op straat!'

Historie

Zaragoza is gesticht in het jaar 14 BC door de Romeinse keizer Augustus, nadat hij het noordwesten van het Iberisch schiereiland had 'gepacificeerd' gedurende de Cantabrische oorlogen van 29 tot 19 BC. De nederzetting werd Cesaraugusta genoemd en had het recht om zelf munten te slaan en had vrijstelling van belasting. Cesaraugusta was geen compleet nieuwe stad, want vanaf het midden van de derde eeuw BC bevond er zich op deze plek al een stadje: Salduie, bewoond door de Sedetanen, het oudst bekende volk in deze regio. Een terracotta vrouwenfiguurtje uit 630-600 BC wijst op de aanwezigheid daar van Sedetanen vanaf het begin van de IJzertijd, ongeveer 800 BC.

In de eerste twee eeuwen van onze jaartelling beleefde Cesaraugusta een bloeiperiode en werden gebouwen gerealiseerd waar nu nog resten van te zien zijn zoals het forum, de thermen, rioleringen en een stenen brug over de rivier de Ebro. Deze brug - wellicht bestond er al een brug in Salduie - bezorgde Cesaraugusta een belangrijke positie als commercieel centrum. De huidige stenen brug ligt op dezelfde plaats als de Romeinse en dateert uit de eerste helft van de vijftiende eeuw. Er zijn overblijfselen van

een muur gevonden uit de derde eeuw, maar het is niet duidelijk of deze muur de hele stad omsloot. Aan de oostkant genoot Cesaraugusta genoeg natuurlijke bescherming van de rivier de Huerva, die in Zaragoza uitmondt in de Ebro en daar zou nooit een muur zijn gebouwd.

Na de val van het Romeinse rijk aan het begin van de vijfde eeuw heersten de Visigoten over Zaragoza dat door hen Cesaracosta werd genoemd. In het jaar 541 drong een Frankisch leger Spanje binnen en begon een belegering van de stad. Toen langs militaire weg verovering onmogelijk bleek, besloten de Franken de stad uit te hongeren.

Volgens de legende droegen de inwoners om hun stad te beschermen de wonderbaarlijke tuniek van de heilige Vincentius, bisschop van Amiens, met zich mee in een tocht over de stadsmuur. Deze Vincentius - afkomstig uit Zaragoza - verkondigde rond het jaar 300 het katholieke geloof, maar stierf als martelaar tijdens de gewelddadige christenvervolgingen van keizer Diocletius. De Franken, die het rooms-katholieke geloof aanhingen, zouden het beleg hebben opgeheven in ruil voor de tuniek die naar Parijs werd gebracht om daar te worden tentoongesteld in een speciaal voor de gelegenheid gebouwde kerk: de latere abdij van Saint-Germain-des-Prés.

In 714 veroverden de Moren de stad en gaven haar de naam Saraqusta. Vanaf dat jaar maakte Zaragoza deel uit van het kalifaat van Córdoba en ontwikkelde zij zich tot een belangrijke administratieve en militaire basis van het noordelijk deel van al-Andalus. Toen het kalifaat in 1031 uiteenviel werd Saraqusta de hoofdstad van de gelijknamige taifa, een zelfstandig koninkrijk, dat rond 1080 haar maximale politieke en culturele hoogtepunt bereikte. Het was een van de belangrijkste commerciële centra van West-Europa en telde tegen het eind van de elfde eeuw al 25.000 inwoners.

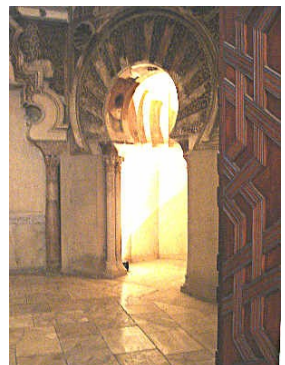

De Aljafería

Rond 1080 werd de bouw van de Aljafería voltooid, het belangrijkste Moorse bouwwerk in het noordelijk deel van Spanje. Duidelijk zijn twee delen te onderscheiden: het militaire met zijn ronde torens en met de vierkante *torre del Trovador*, die dateert uit het eind van de negende eeuw, en het paleisdeel, dat binnen deze ommuring ligt en van latere datum is.

Het ontstaan van de Aljafería dateert uit de jaren 935-937 toen de kalief van Córdoba, Abd al-Rahman III, de stad belegerde en op die plek een militaire fortificatie bouwde die al-Jazira werd genoemd. In 1065 gaf de toenmalige vorst, al-Muqtadir, opdracht tot de bouw van het paleisdeel. Het was een uiting van triomf over de herovering van de 110 km ten noordwesten van Zaragoza gelegen stad Barbastro op de christenen, die deze het jaar ervoor hadden ingenomen. Enkele jaren daarna werd vanuit het christelijke koninkrijk Aragón getracht Zaragoza te veroveren. Dat lukt toen nog niet, mede dankzij El Cid, die met zijn huurlingenleger hulp bood aan de

Moorse heerser over Zaragoza. In 1118 was het echter gedaan met Zaragoza en werd het rijk door koning Alfons de Veroveraar ingelijfd in dat van Aragón. Alfons maakte de stad Zaragoza tot residentie van zijn koninkrijk. Gedurende de eeuwen erna onderging de Aljafería diverse veranderingen en werd het lang gebruikt als kazerne. Vooral tijdens de onafhankelijkheidsoorlog tegen de Fransen aan het begin van de negentiende eeuw liep het gebouw ernstige schade op. In de tweede helft van de vorige eeuw is de Aljafería gerestaureerd en nu zetelt er de Cortes van Aragón.

Musea

Zaragoza is trots op haar Romeinse verleden. Er zijn veel vondsten gedaan en op diverse plaatsen in de stad zijn rond de opgravingen musea opgetrokken. Ook het gemeentemuseum biedt natuurlijk het nodige. Dat leidt tot een overdaad aan informatie en overlappingsen, maar de musea zijn zeker de moeite van een bezoek waard. Zaragoza heeft tevens een tweetal voortreffelijke musea voor modern beeldhouwwerk.

Museum van Zaragoza

Het Museum van Zaragoza is het oudste museum van de stad en heeft afdelingen over de archeologie van Zaragoza, etnologie, keramiek en schone kunsten. Het is gevestigd in een gebouw dat werd opgetrokken met het oog op de Spaans-Franse tentoonstelling in 1908, ter herdenking van het beleg van Zaragoza door de Fransen tijdens de honderd jaar eerder gevoerde onafhankelijkheidsoorlog.

Een interessante afdeling is die over de Romeinse periode, waar zeer gave mozaïeken zijn te bewonderen, maar boeiender nog is de Goya-collectie met portretten van Spaanse vorsten en de prachtige gravures van de in Zaragoza geboren schilder.

Museum van het forum van Cesaraugusta

Dit museum is gebouwd op de resten van het forum dat keizer Augustus liet bouwen in de eerste eeuw van onze jaartelling. Zij bevinden zich in de ondergrond van de kathedraal van San Salvador die de bezoeker bereikt via een ingang tegenover de kerk, bestaande uit een prismavormig gebouw waarvan de gevels bekleed zijn met platen van Iraans onyx. Opgravingen vonden plaats in 1988 en 1989 en

geven een goed beeld van de omvang en complexiteit van het forum en van het dagelijks leven in de stad vlak na de stichting ervan. Een deel van het afwateringssysteem is bewaard gebleven en je kunt er zelfs een klein stukje doorheen wandelen.

Museum van het theater van Cesaraugusta

Van wat eens een groots theater moet zijn geweest, gebouwd in de eerste eeuw, zijn nu de ruïnes te zien in het - deels openlucht - museum van Cesaraugusta. Het theater werd gebouwd in de eerste eeuw, met 7.000 vierkante meter en kon 6.000 bezoekers bevatten. Daarmee is het qua omvang en capaciteit te vergelijken met de Romeinse theaters die gevonden zijn in Mérida en Cartagena. Wie een van deze laatstgenoemde theaters gezien heeft, zal een bezoek aan dat van Zaragoza enigszins tegenvallen omdat van dit theater relatief weinig bewaard is gebleven.

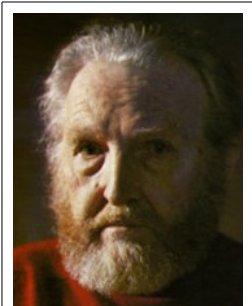
Museum Pablo Serrano

De beeldhouwer Pablo Serrano riep vlak voor zijn dood een stichting in het leven die de bouw ter hand nam van het naar de kunstenaar genoemde museum, dat ruimte biedt aan een permanente tentoonstelling van het werk van Serrano. Het gebouw is opgetrokken binnen de oude muren van het zogeheten *Hogar* (tehuis) *Pignatelli*, vernoemd naar Ramón Pignatelli, een achttiende-eeuwse edelman, die ook bekend is geworden door zijn inzet bij de ontwikkeling van het *Canal Imperial de Aragón*, een 110 km lang kanaal bestemd voor binnenvaart en irrigatie van de droge streken rond Zaragoza. Koning Karel III benoemde Pignatelli in 1764 tot regent van het *Real Casa de Misericordia*, het weeshuis van de stad. In 1935 verbond het provinciaal bestuur de naam van Pignatelli aan het weeshuis, dat in 1971 veranderde van bestemming en onder meer onderdak bood aan enkele werkplaatsen. De muren van dit gebouw zijn deels geïntegreerd in het nieuwe museum en er is een fototentoonstelling te zien van het Hogar Pignatelli.

Het museum Pablo Serrano opende zijn poorten in 1994 en in 2005 werd het aanzienlijk uitgebreid. De architect José Manuel Pérez Latorre heeft een ontwerp gerealiseerd waarover de meningen uiteenlopen, maar het getuigt van moed. Moed die ook afstraalt van musea in andere steden, zoals in Valencia (Ciudad de las Artes y las Ciencias) en in Bilbao (Guggenheim). Het museum Pablo Serrano steekt hoog boven de omgeving uit en vanaf het dak kun je over de hele stad uitkijken.

De in het gehucht Crivillén (provincie Teruel) geboren Pablo Serrano Aguilar wordt als een van de belangrijkste Spaanse kunstenaars beschouwd van de twintigste eeuw. Hij kreeg zijn opleiding in Zaragoza en Barcelona, waarna hij vijfentwintig jaar doorbracht in Argentinië en Uruguay. Tal van zijn werken zijn in het openbaar te bewonderen in steden van het Zuid-Amerikaanse continent. Hij keerde terug in Spanje in 1957 en vanaf dat moment kreeg hij grote bekendheid met exposities in steden als Milaan en Berlijn. Een reizende expositie van Spaanse schilder- en beeldhouwwerken door Noord-Amerika bracht hem ook daar beroemdheid. In 1982 werd hem de *Premio Príncipe de Asturias de las Artes* toegekend.

Pablo Serrano
1908-1985

De werken van Serrano die te zien zijn in Zaragoza zijn zeer divers. Enorme bronzen beelden en bustes van personen worden afgewisseld met non-figuratief werk in ijzer, marmer of andere materialen. De inrichting van het museum is uitstekend en ademt een grote rust uit.

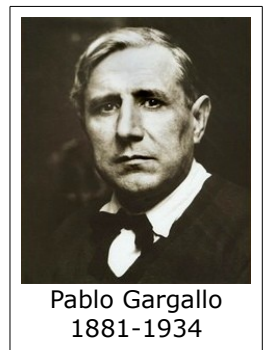

Museum Pablo Gargallo

In het paleis van de graven van Arguillo is sinds 1985 het museum Pablo Gargallo gehuisvest. Het paleis is gebouwd in laat-renaissancestijl rond het midden van de zeventiende eeuw. Het heeft een mooie binnenplaats en op vier verdiepingen zijn meer dan honderd werken van de beeldhouwer Gargallo tentoongesteld. De audiovisuele presentatie over Gargallo is van hoge kwaliteit, evenals het overzicht van zijn leven en werk in historische context op de bovenste etage. Voor het museum en ook elders in de stad zijn beeldhouwwerken van de hand van Gargallo te bewonderen, zoals de ruiters voor de ingang van het museum die hij maakte voor het olympisch stadion van Barcelona in 1929.

Pablo Emilio Gargallo Catalán werd geboren in Maella, een dorp in de provincie Zaragoza. Net als Pablo Serrano wordt hij beschouwd als een van de meest vooraanstaande kunstenaars uit de vorige eeuw. In 1888 begon hij zijn artistieke vorming in Barcelona. Net als veel andere kunstenaars in die tijd verbleef Gargallo enige jaren in Parijs, in de wijk Montparnasse. In 1903 woonde hij in een commune van artiesten onder wie zijn landgenoot Pablo Picasso. Gargallo maakte aan het begin van zijn carrière veel figuratief werk, maar raakte steeds meer in de ban van non-figuratieve stromingen als het kubisme en het minimalisme. Hij beheerste zo ongeveer alle technieken en materialen. Zijn meest bekende werk is het beeld El Profeta, naar zijn eigen idee het hoogtepunt van zijn artistiek concept. Het is te zien op de binnenplaats van het museum. Bijzonder zijn de minimalistische maskers, waarvan er drie zijn geïnspireerd op het gelaat van Greta Garbo.

zijn landgenoot Pablo Picasso. Gargallo maakte aan het begin van zijn carrière veel figuratief werk, maar raakte steeds meer in de ban van non-figuratieve stromingen als het kubisme en het minimalisme. Hij beheerste zo ongeveer alle technieken en materialen. Zijn meest bekende werk is het beeld El Profeta, naar zijn eigen idee het hoogtepunt van zijn artistiek concept. Het is te zien op de binnenplaats van het museum. Bijzonder zijn de minimalistische maskers, waarvan er drie zijn geïnspireerd op het gelaat van Greta Garbo.

Kerken van Zaragoza

Kathedraal van Salvador

De *catedral del Salvador* is gebouwd op de plek waar ooit de grote moskee van Saraqusta stond. Deze moskee dateerde uit 714 en er zijn nog slechts enkele resten overgebleven op basis waarvan een reconstructie van de minaret kon worden gemaakt. Na de verovering van de stad door Alfons de Veroveraar werd de moslims een jaar de tijd gegeven om de stad te verlaten en de moskee onderging een aantal wijzigingen. In 1121 werd dit gebouw in gebruik genomen als kathedraal van Salvador. Rond 1140 werd begonnen de oude moskee af te breken om ruimte te maken voor een grote romaanse kathedraal die tegen het eind van de twaalfde eeuw gereed was en in de veertiende eeuw werd verbouwd in gotische stijl. In de twee volgende eeuwen werd de kerk uitgebreid met een tweetal vleugels, het altaar gebouwd, het orgel vernieuwd en een koepel aangebracht in mudéjarstijl, een bouwstijl die zich ontwikkelde onder invloed van de mudéjares, moslims die na verovering van hun woongebied door christelijke koningen daar bleven wonen. Belangrijk kenmerk van de mudéjarstijl is het gebruik van baksteen. In de achttiende eeuw is de huidige toren opgetrokken en werd het front van de kerk vernieuwd. Het gebouw, dat net als de kathedraal in Barcelona in de volksmond 'La Seo' wordt genoemd, werd grondig gerestaureerd aan het eind van de vorige eeuw en door koning Juan Carlos I plechtig geopend in november 1998.

Basiliek El Pilar

De *Catedral-Basílica de Nuestra Señora del Pilar* staat dicht in de buurt van de kathedraal van Salvador. Volgens de legende is haar ontstaan te danken aan de verschijning van de maagd Maria, die in het jaar 40 in levenden lijve aan de apostel Santiago verscheen op een pilaar van jaspis die zij achterliet aan de oever van de Ebro in Cesaraugusta. Hier zou een kapel zijn gebouwd, maar daarvoor bestaat geen enkele archeologische aanwijzing. Niettemin verscheen dit verhaal in een pauselijke bul uit 1297 waarin sprake is van de wijding van deze kapel, genaamd Santa María del Pilar. Wel gedocumenteerd is het bestaan van een kleine kerk in Saraqusta uit de negende eeuw, gewijd aan de heilige Maria, en gesitueerd op de plaats waar nu de grote basiliek staat. Dat geeft aan dat daar een kleine christelijke gemeenschap bestaan moet hebben in de Moorse stad. Na de inname van de stad door de christenen werd er een romaanse kerk gebouwd die aan het eind van de dertiende eeuw haar voltooiing naderde, maar op dat moment werd besloten een geheel nieuwe kerk te bouwen in een gemengde gotische-mudéjarstijl. Afronding van dit gebouw vond plaats in 1518.

De geschiedenis herhaalde zich aan het eind van de zeventiende eeuw, toen nogmaals begonnen werd aan een nieuwe kerk, nu in barokstijl, die naast de kathedraal van Salvador de tweede kathedraal van de stad Zaragoza werd. In 1730 bereikte de kerk zijn huidige omvang van 130 bij

67 meter. Het dakgewelf werd door de schilder Francisco Goya aan het eind van de achttiende eeuw van fresco's voorzien. De hoge torens en koepels die de kerk nu sieren dateren uit het midden van de twintigste eeuw. Midden in de kerk bevindt zich de sculptuur: *Venida de la Virgen*

(De komst van de maagd). Een werk uit 1969 van de hierboven beschreven beeldhouwer Pablo Serrano.

Kerk van San Pablo

De kerk van San Pablo wordt wel de derde kathedraal van Zaragoza genoemd en werd vanaf het eind van de dertiende eeuw opgetrokken in gotische-mudéjarstijl. Ten gevolge van de bevolkingstoename in de wijk San Pablo was het nodig de romaanse kerk van San Blas die daar stond af te breken, om ruimte te maken voor de derde kathedraal. In de vijftiende eeuw werden twee vleugels aan de kerk toegevoegd en werd ook de bijzondere toren gebouwd. Deze toren, de mooiste in mudéjarstijl van de stad, heeft een achthoekige vorm en is geheel in baksteen uitgevoerd.

Tranvía

Na de woelige jaren van de eerste republiek in Spanje, die in 1874 met de terugkeer van de monarchie, brak er voor Zaragoza een periode aan van relatieve rust en bloei. Het was tevens de tijd van de industriële revolutie en de stad (die indertijd ruim 80.000 inwoners telde) begon aan een grootscheeps programma van modernisering zoals de aanleg van waterleiding. Tevens werden plannen gemaakt voor de constructie van een tramnetwerk. Rond 1885 reed de eerste paardentram in Zaragoza en aan het begin van de twintigste eeuw waren er vijf lijnen gerealiseerd. In 1903 deed de elektrische tractie haar intrede, waarna het net zich snel

De paardentram in 1903

uitbreidde. Ook de autobus en de trolleybus verschenen in het stadsbeeld. De vijftiger jaren waren de gouden jaren voor het tramvervoer, maar toen in het volgende decennium de zogeheten technocraten van het Franco-regime de overhand kregen en opnieuw een periode aanbrak van modernisering, werden de tramlijnen opgeheven en ruim baan gegeven aan

het autoverkeer. De laatste rit met de tram vond plaats in 1976. Nu liggen de belangen weer anders en heeft de stad een plan ontwikkeld voor de aanleg van een nieuwe tramlijn van 12,5 km lengte die in 2013 klaar moet zijn. Dwars door het centrum is een trambaan verschenen en de rails op dit gedeelte van het traject zijn ingebed in natuursteen, wat naast de hypermoderne wagons, de tramlijn extra allure geeft. In 2012 ontving de stad van de International Association of Public Transport een prijs voor haar ontwerp.

Aanleg tram in 2012 naast de centrale markthal

El Tubo en de Plaza del Pilar

Wie in Zaragoza rond de tijd van de *paseo* - het traditionele rondwandelen aan het begin van de avond - een drankje wil nuttigen met een *tapa* kan overal in Zaragoza terecht, maar het meest geliefd is de *Tubo*, een aantal straatjes en steegjes in de oude stadskern waar het wemelt van de bars en restaurants.

Dit straatbeeld staat in groot contrast met de Plaza del Pilar, het enorme plein waaraan de gelijknamige kerk gelegen is. Ook zijn daar het gemeentehuis en de Longa, van oorsprong een handelshuis, maar tegenwoordig een expositieruimte van de gemeente. Het plein bestond al in de zestiende eeuw, zij het dat het toen wat kleiner was en vooral diende als plaats voor evenementen. Eerder, in de dertiende eeuw, was het een begraafplaats. In 1939, na afloop van de Spaanse Burgeroorlog, werd het plein aanzienlijk uitgebreid door de sloop van een twintigtal kleine straten en pleinen. In 1989 werd het Plaza del Pilar voor het laatst heringericht waardoor een enorme granieten vlakke ontstond. Twee jaar later werd een fraaie

waterpartij aangelegd, de *Fuente de la Hispanidad*, als onderdeel van de vijfhonderdste herdenking van de ontdekking van Amerika. Aan de zuidkant van het plein bevindt zich een groot aantal horecagelegenheden met royale terrassen waar je niet alleen kunt genieten van de Spaanse keuken, maar ook een goed zicht hebt op de skaters die op de prachtige natuurstenen vloer hun kunsten vertonen.

Willem Peeters, 2 juli 2012